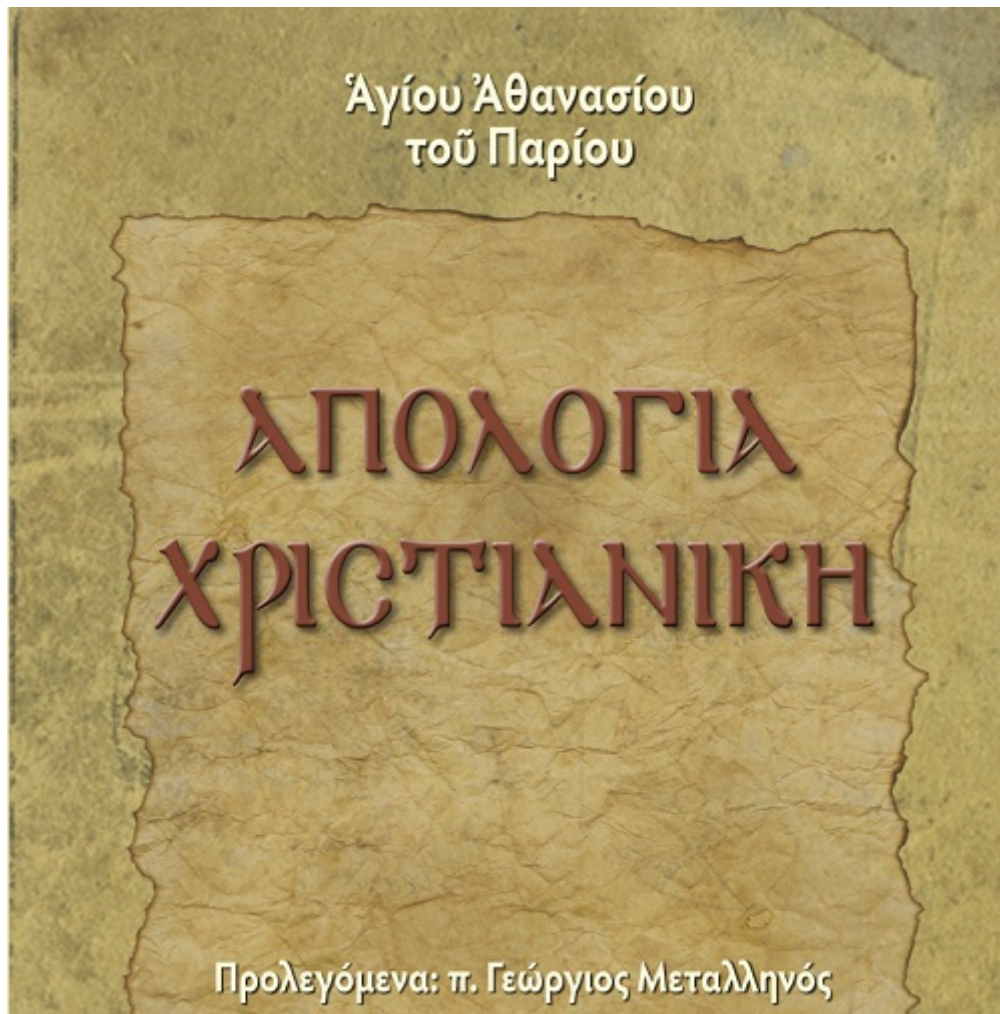

«Απολογία Χριστιανική» (Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Μεταλληνός, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών)

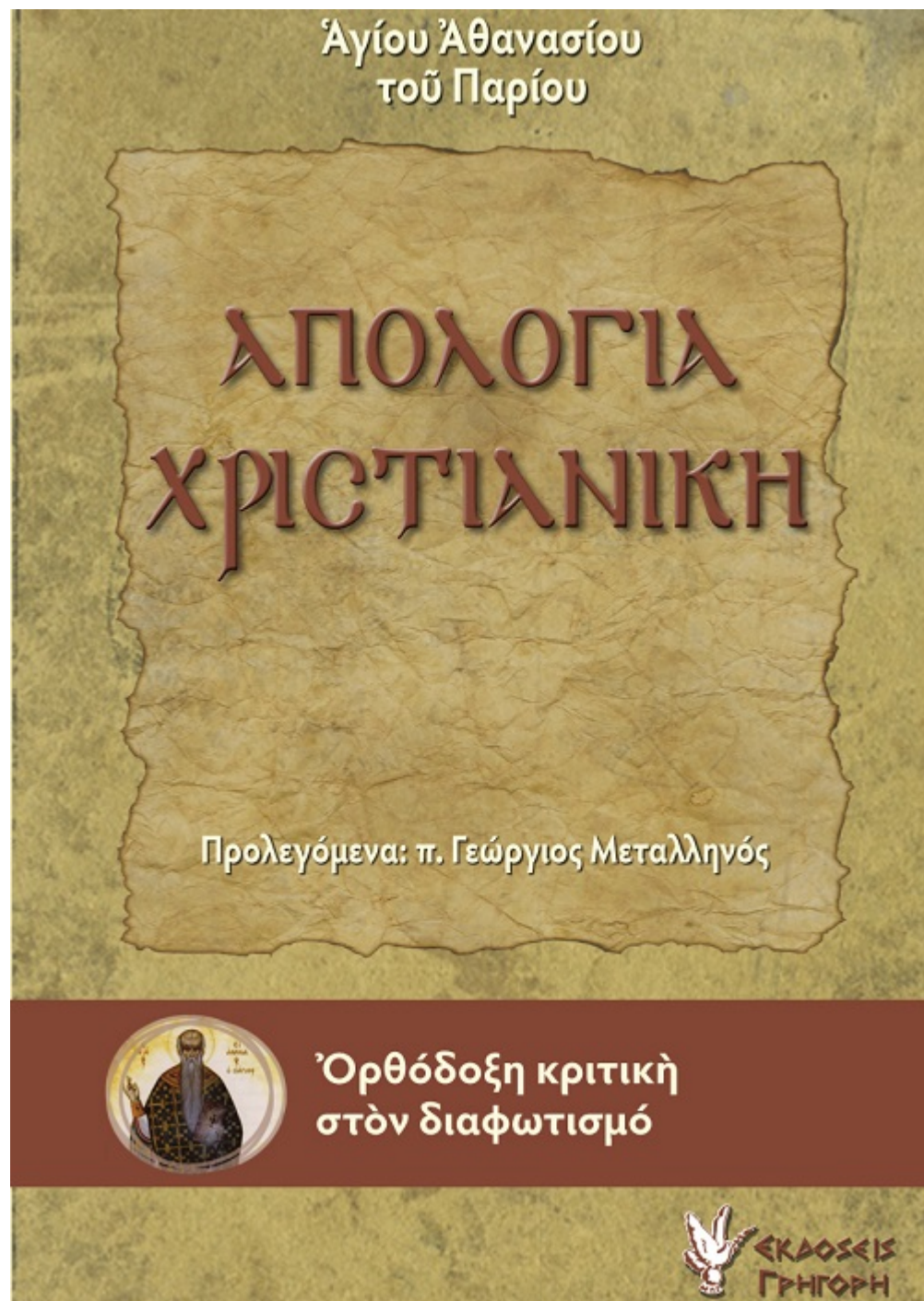
/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Η Ορθόδοξη φιλοκαλική απάντηση και κριτική στον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό

Τον 18ο αιώνα συντελείται νέα περιπετειώδης συνάντηση της Ελληνορθόδοξης Ανατολής με την εκφραγκευμένη Δύση, που στα βασικά της σημεία συνιστά επανάληψη της ανάλογης αντιπαράθεσης του 14ου αιώνα. Και όπως τότε έστειλε ο Θεός τον Άγιο Γρηγόριο Παλαμά (1266-1357) με όλη τη χορεία των Ησυχαστών συναθλητών του, για να αντιμετωπίσουν την αλλοτριωμένη δυτική Χριστιανοσύνη, έτσι και τον 18ο αιώνα ανέλαβαν το έργο αυτό, με τη Χάρη του Θεού, οι Κολλυβάδες Αγιορείτες Πατέρες, οι συνεχιστές της ησυχαστικής θεολογικής

παράδοσης. Το Άγιον Όρος, χώρος ιδιαίτερα ευαίσθητος σε ζητήματα παραδόσεως, γίνεται το επίκεντρο και της νέας συγκρουσιακής συνάντησης Ανατολής - Δύσης, κατηχώντας το ελληνορθόδοξο πλήρωμα και ενισχύοντας τον αγώνα του Εθναρχικού Κέντρου, του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όπως ήδη έχει λεχθεί.

Τα νέα ρεύματα της Ευρώπης μέσω των Ελλήνων Διαφωτιστῶν ἄρχισαν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα νὰ εἰσβάλλουν στὴ Ρωμαίικη Ἀνατολή, ποὺ υποαναστατώνονται σὲ ἀντιπαραδοσιακότητα καὶ ἀντικληρικαλισμὸ ἀκρίτα καὶ ἀθεμελίωτα τὶς περισσότερες φορές. Ἀπλῶς μεταφέρονταν αὐτούσιες θέσεις καὶ

καταστάσεις στην ελληνορθόδοξη κοινωνία, που από άγνοια, λόγω απουσίας σχέσης με την Ορθοδοξία και συνειδησιακό αφελληνισμό, την συνέχισαν με την φράγκικη. Στα έργα των Ελλήνων Διαφωτιστών λανθάνουν θέσεις αντιτριαδικές, πανθεϊστικές μασονικές, που δεν ήταν δυνατόν να μείνουν απαρατήρητες.

Παραδοσιακοί κατ' εξοχήν και υπερασπιστές της πατερικής παράδοσης ήσαν οι Κολλυβάδες Πατέρες. Άγιοι μοναχοί και κληρικοί, εντεταγμένοι ολόκληροι στην ησυχαστική εμπειρία της άσκησης και προσευχής, με ακμαίο ρωμαίικο φρόνημα και γι' αυτό ικανοί να αντιληφθούν και να κατανοήσουν τις διαφορετικές για την Ορθοδοξία διδασκαλίες των Διαφωτιστών. Δυτικοί ερευνητές, όπως ο N. BONWETO ή ο LOUIS PETIT, προτεστάντης και παπικός, αντίστοιχα, χαρακτήρισαν το «κίνημα των Κολλυβάδων» δείγμα της αφυπνιζόμενης ζωής του Ελληνιστικού Έθνους, όταν ένα μέρος της δικής μας Διανόησης επέμενε να το βλέπει με έντονη υποτίμηση. Όπως όμως ορθά έχει υποστηρίξει ο καθηγητής Χρ. Γιανναράς, οι Κολλυβάδες συνιστούν «κίνημα αντίδρασης στον εκδυτικισμό και την αλλοτρίωση», που αποκαλύπτει «μιαν απροσδόκητη για την εποχή θεολογική εγρήγορση και επίγνωση των βιωματικών προτεραιοτήτων της Εκκλησίας». Οι Κολλυβάδες εξέφραζαν τη συνείδηση του πλατιού λαϊκού στρώματος, της λαϊκής βάσης, που ζούσε μέσα στις πρακτικές του ησυχασμού, με τα μέσα και τις δυνατότητες της εποχής, αλλά και τις προσωπικές χαρακτηρισολογικές καταβολές τους. Ταυτόχρονα όμως επιβεβαιώνουν τη συνέχεια του Αγίου Όρους ως θεματοφύλακα της αποστολικότητας και πατερικότητας. Εύστοχα ο σέρβος μητροπολίτης π. Αμφιλόχιος Ράντοβιτς χαρακτήρισε τους Κολλυβάδες «φιλοκαλική αναγέννηση», και «από τα πιο αξιόλογα πνευματικά φαινόμενα και από τις πιο γόνιμες πνευματικές κινήσεις μέσα στους κόλπους της Ορθοδοξίας την εποχή της Τουρκοκρατίας... γνήσια συνέχεια και ανανέωση της ζωντανής πατερικής παραδόσεως και ταυτόχρονα απάντηση της Εκκλησίας στα αιτήματα των καιρών» .

Ένας εκ των πρωταγωνιστών της ηγετικής ομάδας των Κολλυβάδων και ο «μαχητικότερος» εκπρόσωπός τους ήταν ο συγγραφέας της Χριστιανικής Απολογίας, Όσιος Αθανάσιος Πάριος (Γέννηση: στο χωριό Κώστος της νήσου Πάρου 1721 – τελευτή: 24 Ιουνίου 1813 στη Χίο, στην Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Ρευστών), και ως το τέλος της ζωής του έμεινε μαχητικός υπερασπιστής της παράδοσης του Γένους απέναντι στη «Δύση» και το ρεύμα του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, το οποίο πολέμησε με σφοδρότητα σε όλες τις εκφάνσεις του. Έγινε γι' αυτό στόχος των ηγετών του φιλοδυτικού ρεύματος και κυρίως του «πατριάρχη» του Αδαμαντίου Κοραή (1748-1833) . Η συγκρουσή τους εσφράγισε την πορεία της διαπάλης παραδοσιακών – αντιπαραδοσιακών ή ακριβέστερα, αντιδυτικών και φιλοδυτικών, στην ελληνική κοινωνία.

Έχει χαρακτηριστεί «εκ των διαπρεπεστέρων του Ελληνικού Γένους διδασκάλων κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας» και «ο πλέον διάσημος Έλληνας του 18ου αιώνας μετά τον Ευγένιον Βούλγαριν» . Το 1995 έγινε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο η κατάταξή του μεταξύ των Αγίων της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Ο όσιος Αθανάσιος Πάριος αναδείχθηκε πολυγραφότατος συγγραφέας, πολυτάλαντος και πολυμερής. Ακολουθώντας την παράδοση των αγίων Πατέρων, συνέγραψε έργα ανταποκρινόμενα πάντοτε σε συγκεκριμένες ανάγκες ή προκλήσεις για την πληροφόρηση, οικοδομή και νουθεσία του ορθόδοξου ποιμνίου. Στα τελευταία χρόνια ο Αθανάσιος και το έργο του τράβηξαν και πάλι την προσοχή της έρευνας. Τον ιδεολογικό του κόσμο, του Αγίου Αθανασίου, την πατερικότητα και ορθοδοξία του, αλλά και το ελληνορθόδοξο φρόνημά του, αποκαλύπτει το έργο του «ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ», που πρόσφατα επανεκδόθηκε από τις Εκδόσεις Γρηγόρη, με νεοελληνική απόδοση.

Ο Αθανάσιος Πάριος ζούσε και εκινείτο στον δοκιμασμένο ιστορικό κόσμο της παράδοσης που γι' αυτόν και τους ομοψύχους του δεν είχε παρέλθει, ενώ το αντίθετο ίσχυε για τους αντιπάλους του Διαφωτιστές. Ο Πάριος «αντιπροσώπευε και μιαν άλλη αντίληψη της ελληνικότητας» . Ο λόγος του και στο παρόν έργο του λειτουργεί «πολιτικά», ως παρέμβαση για τη διάσωση του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου, μέσα στο οποίο ζούσε μέχρι τότε το Γένος. Ο Πάριος ζούσε την Καθολικότητα της Ρωμαιοσύνης, ενώ οι αντίπαλοί του, με τον εθνοφυλετικό προσανατολισμό τους, προσέβλεπαν στο «αρχαιοκλασικό ιδεότυπο». Είναι δύο στάσεις ζωής, που θα παλαιούν στον βαλκανικό χώρο όλο τον 19ο αιώνα, με τελική κατίσχυση κρατικά της δεύτερης, οι αντίπαλοί του ήταν πια ολότελα ξένοι προς τη δική του βίωση και κατανόηση της παράδοσης.

- [1] Από τα Προλεγόμενα του π. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού στο βιβλίο Απολογία Χριστιανική του αγίου Αθανασίου του Παρίου, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2015
- [2] Αρχιμ. Βασιλείου Ι. Στεφανίδου, Εκκλησιαστική Ιστορία, Αθήναι 19592, σ. 661.
- [3] Χρ. Γιανναρά, Ορθοδοξία και Δύση, Αθήνα 1992, σ. 177.
- [4] Η Φιλοκαλική Αναγέννηση του XVIII και XIX αι. οι πνευματικοί καρποί της Αθήνας 1984, σ. 7 και 17.
- [5] Την βασικήν γι' αυτόν βιβλιογραφία βλ. στου π. Γ. Δ. Μεταλληνού, Αθανάσιος Πάριος (1721-1813), Επ. Επετ. Θεολ. Σχολ. Πανεπιστημίου Αθηνών Λ (1995), 293-342, Πρβλ. G. Podskolsky, Η Ελληνική Θεολογία επί Τουρκοκρατίας (1453-1821), μετ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, Αθήνα 2005, σ. 445, σημ. 1.
- [6] Βλ. π. Γ. Δ. Μεταλληνού, Ο Αδαμάντιος Κοραής και η Ορθοδοξία, στο βιβλίο του ιδίου, Παράδοση και Αλλοτρίωση, Αθήνα 1986, σ. 141-190.
- [7] Δ. Οικονομίδης, Αθανάσιος ο Πάριος..., στην Επετηρίδα Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών, 1 (1961), σ. 365.
- [8] L. Petit, D.Th.C, τ. 1 (1909), στ. 2189.
- [9] Χρ. Γιανναρά, Ορθοδοξία και Δύση., Αθήνα 1992, σ. 185